

Лубкей Надія Петрівна

к.е.н., доцент

Попко Назар Вікторович

ст. гр. ФУММ-51

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Зважаючи на політичну та економічну кризу, у якій опинилась Україна в даний період часу, усе більш важливого значення набувають питання забезпечення достатньої фінансової бази для вирішення і нагальних проблем соціального забезпечення, і досягнення стратегічних цілей стосовно подолання економічних труднощів. У даному контексті, враховуючи значний обсяг зовнішнього державного боргу України та тенденції до постійного його значного зростання, важливим завданням владних структур є розробка та реалізація ефективної стратегії управління зовнішнім державним боргом України. На наш погляд, у даному питанні доцільно звернутися до прогресивного зарубіжного досвіду подолання боргових проблем, який можна адаптувати до вітчизняних реалій.

Насамперед слід зазначити, що Україна як за абсолютними, так і за відносними показниками, далеко не є лідером по величині державного боргу серед країн світу. Першість по даному показнику у світі займає США. Державний борг даної країни, згідно даних ЦРУ, наведених у Світовій книзі фактів, становить 15 трлн. 930 млрд. дол. США [1]. Серед країн-лідерів по обсягу державного боргу можна також відзначити: Японію (12009,5 млрд. дол. США), Німеччину (2759,4 млрд. дол. США), Італію (2445,5 млрд. дол. США), Францію (2109,8 млрд. дол. США) [2, с. 13]. Згідно Світової книги фактів Україна займає 39 місце у світі за рівнем боргових зобов'язань (135 млрд. дол. США) [1]. Вітчизняна ж офіційна статистка визначає рівень державного та гарантованого державою боргу станом на 31.01.2014 р. в обсязі 73,2 млрд. дол. США, у тому числі зовнішнього державного й гарантованого державою боргу – 37,3 млрд. дол. США [3].

Серед світових лідерів по показнику обсягу державного боргу є країни, які успішно справляються із надмірною зовнішньою заборгованістю, тому розглянемо досвід управління зовнішнім державним боргом окремих із них.

У Сполучених Штатах Америки управління державним боргом здійснює Бюро державного боргу, що функціонує при Казначействі зазначеної держави. Зазначене бюро (офіс) здійснює аналіз боргової політики держави, розробляє стратегію запозичень та відсоткових ставок, відповідає за випуск та продаж державних цінних паперів [4, с. 148].

Варто вказати, що у США більш, як 90 % всіх запозичень держави складають державні цінні папери. Такий самий показник характерний і для Великобританії. У багатьох інших зарубіжних державах широко застосовуються державні боргові цінні папери. Зазначений досвід, на нашу думку, слід застосовувати й Україні.

Державні облігації США досить популярні у населення. Серед облігацій Казначейства США виділяють векселі (з терміном погашення до 1 року); ноти (з терміном обігу до 10 років), бонди (із строком обігу більше 10 років); TIPS (індексовані облігації) тощо [5, с. 42].

З 1941 р. розмір федерального боргу США законодавчо обмежений. В Україні на сучасному етапі розмір державного та гарантованого державною боргу також обмежується законом. По-перше, щорічно у Законі України «Про Державний бюджет України» визначається граничний обсяг зовнішнього та внутрішнього боргу, по-друге у Бюджетному кодексі України вказано, що обсяг державного боргу не повинен перевищувати 60 % фактичного обсягу ВВП за рік. Безпечним рівнем співвідношення державного боргу України до обсягу ВВП, на думку окремих фахівців, є 35 %, а фактично цей показник вже перетнув зазначену критичну межу та склав у 2013 р. близько 39 % ВВП [1].

У деяких країнах, що мають успішний досвід управління зовнішнім державним боргом (Великобританія, Франція, Німеччина), не застосовується законодавче обмеження обсягу боргу, натомість лімітується темп його приросту за рік. Зокрема, у Німеччині різниця між обсягом випущених і сумою

погашених за рік позик не має перевищувати обсягу капітальних асигнувань, що здійснюються за рахунок коштів федерального бюджету та бюджетів земель. Зазначене обумовлення стимулює бюджетні інвестиції та було б дуже доречним і у вітчизняному законодавстві.

У Великій Британії управління державним боргом здійснює Агентство з питань управління боргом Великобританії, яке є складовою частиною Казначейства даної держави та діє як його виконавча структура. Подібні агентства створені й у ряді інших країн, зокрема, в Ірландії, Португалії, Франції, Швеції тощо [6, с. 14]. На зазначені органи покладено обов'язки щодо здійснення державних запозичень, випуску державних облігацій, здійснення моніторингу обсягів та структури державного боргу, управління термінами погашення урядових запозичень та їх структурою та інші функції. В Україні, хоча функції управління державним боргом здійснює система органів, також є і спеціальний орган даного напрямку – Департамент боргової та міжнародної фінансової політики, котрий функціонує у складі Міністерства фінансів України. Виходячи із зарубіжної практики функціонування Агентств з питань управління державним боргом, вважаємо за доцільне розширення повноважень Департаменту боргової та міжнародної фінансової політики Міністерства фінансів України та забезпечення його діяльності на принципах відкритості та прозорості.

Цікавим видається досвід Латвії стосовно проведення ефективного боргового менеджменту. В основу менеджменту запозичень покладено два головні принципи: 1) залучення кредитних ресурсів відповідно до потреб; 2) підтримання ліквідного резерву фінансових ресурсів для забезпечення вчасної оплати зобов'язань державою [7]. Борговий менеджмент у довгостроковому періоді покликаний забезпечити баланс між вартістю кредитних ресурсів (залучених позик) та рівнем боргових ризиків. Для страхування останніх у Латвії останнім часом державою активно використовуються фінансові деривативи (процентні форварди, процентний своп, валютний своп тощо).

Україна могла б запозичити досвід Латвії щодо диверсифікації видів боргових державних цінних паперів.

Важливим питанням боргового регулювання, що визначає успішність боргової політики держави, є вибір та оптимальне поєднання різноманітних методів управління державним боргом.

За великого обсягу зовнішнього державного боргу, при кризових явищах та несприятливих умовах уряди часто вдаються до реструктуризації державного боргу, що передбачає зміну початкових умов позики. Успішними прикладами такої боргової стратегії є сек'юритизація зовнішнього державного боргу в Болгарії, часткова конверсія зовнішнього боргу держави у внутрішній шляхом емісії похідних цінних паперів в національній валюті у Казахстані. В Україні на зломі тисячоліть також було здійснено масштабну реструктуризацію зовнішнього державного боргу, що допомогло вийти їй із боргової кризи.

У світі відомі дві організації, які успішно здійснюють реструктуризацію державних боргів – Паризький і Лондонський клуби кредиторів. Перший проводить перегляд боргових зобов'язань перед офіційними кредиторами. Лондонський клуб спеціалізується на проведенні реструктуризації комерційних державних позик.

В основному комерційними кредиторами, стосовно яких використовують різноманітні схеми реструктуризації боргів, являються іноземні комерційні банки й власники облігацій державної зовнішньої позики. Заборгованість перед комерційними банками реструктуризується через укладення угод з Лондонським клубом кредиторів, котрі можуть передбачати списання певної частини боргу чи використання конверсійних схем, застосування спеціальних пільгових програм, які підтримуються офіційними спонсорами. Реструктуризація заборгованості за облігаціями передбачає, зазвичай, здійснення сек'юритизації із дисконтом. Для країн, що розвиваються, для реструктуризації їх комерційних боргів застосовуються пільгові програми – Програма зниження боргу та план Брейді [8].

Отож, аналіз зарубіжного досвіду ефективного управління зовнішнім державним боргом дозволяє визначити наступні шляхи вдосконалення вітчизняної практики у даному контексті:

1. Департаменту боргової та міжнародної фінансової політики Міністерства фінансів України доцільно надати більш широкі повноваження при одночасному забезпеченні більшої прозорості та відкритості його діяльності.

2. Потрібно прийняти спеціальний закон стосовно управління державного боргу, який би чітко визначив порядок та засади здійснення такого управління.

3. Стосовно законодавчого обмеження розмірів державного боргу:

- по-перше, в Бюджетному кодексі України обмеження величини державного й гарантованого державою боргу на рівні 60 % фактичного річного ВВП слід зменшити до 35 %, що дійсно відповідає критичній межі для нашої країни;

- по-друге, доречно законодавчо обумовити граничні межі темпів приросту державного боргу за рік сумою обсягів капітальних видатків державного бюджету за цей же бюджетний період.

4. Необхідно розвивати ринок державних цінних паперів України, здійснювати диверсифікацію видів державних облігацій та інших боргових державних цінних паперів.

Література:

1. Державний борг України та країн світу 2011-2013 роки (складові, географія, динаміка) // Info-Light. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/derzhavniy-borg-ukrayini-ta-krayin-svitu-2011-2013-roki-skladovi-geografiya-dinamika>.

2. Боргономіка: ТОП-10 країн з найбільшим держборгом / Контракти. – 2011. – № 40. – С. 12–15.

3. Статистичні матеріали по стану державного боргу України на 31.01.2014 / Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive>.

4. Управління державним боргом : навч. посіб. / За ред. Прутської О. О. – К. : ЦУЛ, 2010. – 216 с.

5. Державний кредит : навч. посіб. / Лубкей Н. П., Ткачук Н. М., Горин В. П. та ін. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 140 с.

6. Іваненко Ю. Агентство з питань управління державним боргом: Португалії та Великобританії / Ю. Іваненко // Вісник НБУ. – 2008. – № 3. – С. 14–19.

7. Дудченко В. Ю. Зарубіжна практика регулювання державного боргу / В. Ю. Дудченко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Article/Dudchenko_4.pdf.

8. Доліновська О. Я. Світова практика реструктуризації зовнішніх державних запозичень / О. Я. Доліновська // Ефективна економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1>.